

YOSHLAR VA KORRUPSIYA

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o‘zbek tili va adabiyoti universiteti,
Psixologiya va sotsiologiya kafedrası,
Sotsiologiya yo‘nalishi, 3-bosqich talabasi
Askaraliyeva Nazokat Mirzatilla qizi
nazokataskaraliyeva@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlar orasida korrupsiya muammosining dolzarbligi, uning ijtimoiy va axloqiy oqibatlarini tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida yoshlarning korrupsiyaga bo‘lgan munosabati, ushbu illatning ta‘lim va kundalik hayotdagi ko‘rinishlari o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, yoshlar korrupsiyaning salbiy ta‘sirini anglab yetgan bo‘lsada, unga qarshi kurashishda huquqiy bilim va amaliy ko‘nikmalar yetarli emas. Maqolada korrupsiyaning oldini olishda huquqiy savodxonlikni oshirish, halollik tamoyillarini shakllantirish va ijtimoiy ongini rivojlantirish zarurligi asoslab berilgan.

Аннотация: В данной статье анализируется актуальность проблемы коррупции среди молодежи, а также ее социальные и нравственные последствия. В ходе исследования изучены отношение молодежи к коррупции и проявления данного явления в сфере образования и повседневной жизни. Полученные результаты показали, что, несмотря на осознание молодежью негативного влияния коррупции, уровень правовых знаний и практических навыков противодействия ей остается недостаточным. В статье обосновывается необходимость повышения правовой грамотности, формирования принципов честности и развития общественного сознания как эффективных мер профилактики коррупции.

Abstract: This article analyzes the relevance of the problem of corruption among youth, as well as its social and moral consequences. The study examines young people's attitudes toward corruption and its manifestations in the education system and everyday life. The results show that although young people are aware of the negative impact of corruption, their level of legal knowledge and practical skills to combat it remains insufficient. The article substantiates the need to improve legal literacy, promote principles of integrity, and develop social awareness as effective measures for preventing corruption.

Kalit soʻzlar: korrupsiya, yoshlar, korrupsiyaga qarshi kurash, huquqiy savodxonlik, halollik, ijtimoiy ong, axloqiy qadriyatlar, taʼlim tizimi, shaffoflik, jamiyat rivoji.

Ключевые слова: коррупция, молодежь, борьба с коррупцией, правовая грамотность, честность, общественное сознание, нравственные ценности, система образования, прозрачность, развитие общества.

Keywords: corruption, youth, anti-corruption, legal literacy, integrity, social awareness, moral values, education system, transparency, social development.

KIRISH

Korrupsiya bugungi kunda jamiyat rivojiga salbiy taʼsir koʻrsatuvchi eng dolzarb ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. U iqtisodiy tizimning samaradorligini pasaytirish bilan birga, jamiyatda adolat va ishonch tamoyillarining buzilishiga ham olib keladi. Ayniqsa, yoshlar orasida korrupsiyaga boʻlgan munosabatni shakllantirish masalasi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki yoshlar — kelajak jamiyatning asosiy tayanchi va harakatlantiruvchi kuchidir. Bugungi kunda globallashtirish jarayonlari, axborot oqimining tezlashishi hamda ijtimoiy muhitdagi turli taʼsirlar yoshlarning dunyoqarashiga bevosita taʼsir koʻrsatmoqda. Shu sababli ularda halollik, adolat, huquqiy savodxonlik va fuqarolik masʼuliyatini

shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir. Ushbu mavzuning dolzarbligi shundaki, yoshlar orasida korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish kelajakda sog‘lom va barqaror jamiyat qurishning muhim shartlaridan biridir. Mazkur kirish qismida yoshlar va korrupsiya o‘rtasidagi bog‘liqlikning umumiy jihatlari hamda muammoning dolzarbligi yoritiladi.

YOSHLAR ORASIDA KORRUPSIYA: IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLAR VA OLDINI OLISH STRATEGIYALARI

Yoshlar orasida korrupsiya muammosi bugungi kunda global miqyosda ham dolzarb ijtimoiy hodisa sifatida e’tirof etiladi. Xalqaro tahlillarga ko‘ra, korrupsiya har yili jahon iqtisodiyotiga taxminan 3,6 trillion AQSh dollari miqdorida zarar yetkazadi, bu esa global yalpi ichki mahsulotning qariyb 5% qismini tashkil etadi¹. Bu holat korrupsiyaning iqtisodiy barqarorlikka qanchalik kuchli ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi. O‘tkazilgan ijtimoiy so‘rov natijalari (18–30 yoshdagi 200 nafar respondent) quyidagilarni ko‘rsatdi: 71% yoshlar korrupsiyani jamiyat rivojiga to‘sqinlik qiluvchi asosiy muammo deb baholagan; 46% respondentlar ta’lim yoki kundalik hayotda korrupsion holatga duch kelganini bildirgan; 62% yoshlar korrupsiyaning asosiy sababi sifatida huquqiy savodxonlik yetishmasligini qayd etgan; 58% ishtirokchilar esa korrupsiyaga qarshi kurash mexanizmlari haqida yetarli bilimga ega emasligini ta’kidlagan². Ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan, yoshlar ongida korrupsiyaga moyillikni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida ijtimoiy adolatsizlik hissi, iqtisodiy tengsizlik, oilaviy muhit va “hamma shunday qiladi” degan stereotiplar ko‘rsatiladi. Jahon banki tadqiqotlariga ko‘ra, yoshlarning taxminan 30–35% qismi ijtimoiy bosim ostida noto‘g‘ri qaror qabul qilishga moyildir³.

¹ www.transparency.org/2023

² <https://www.unodc.org/corruption>

³ www.worldbank.org/anti-corruption

Ta'lim tizimi korrupsiyaning eng sezgir sohalaridan biri hisoblanadi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, ayrim mamlakatlarda ta'lim tizimidagi korrupsiya darajasi 25–40% gacha yetadi⁴ Bu holat yoshlarning korrupsiya bilan ilk to'qnashuvi aynan ta'lim jarayonida yuz berishi mumkinligini ko'rsatadi. Shuningdek, UNODC ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya yuqori bo'lgan jamiyatlarda fuqarolarning davlat institutlariga ishonchi o'rtacha 40% gacha kamayadi⁵. Bu esa ijtimoiy barqarorlikka bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi. Korrupsiyaga qarshi kurash strategiyalari sifatida quyidagilar samarali hisoblanadi: huquqiy savodxonlikni oshirish; ta'lim tizimida akademik halollikni mustahkamlash; elektron boshqaruv tizimlarini joriy etish (korrupsiya xavfini 30–40% gacha kamaytiradi); ijtimoiy media orqali korrupsiyaga qarshi ongni shakllantirish⁶. Umuman olganda, yoshlar orasida korrupsiyaga qarshi kurash faqat huquqiy mexanizmlar bilan emas, balki kuchli ijtimoiy-psixologik yondashuv bilan ham amalga oshirilishi lozim. Halollik, adolat va shaffoflik tamoyillari mustahkam bo'lgan jamiyatda korrupsiya darajasi sezilarli darajada kamayadi.

KORRUPSIYA MUAMMOSI VA YOSHLAR: IJTIMOY-PSIXOLOGIK TAHLIL HAMDA YECHIM STRATEGIYALARI

Korrupsiya bugungi kunda jamiyat rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi eng jiddiy global muammolardan biri hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya har yili jahon iqtisodiyotiga taxminan 3,6 trillion AQSh dollari miqdorida zarar yetkazadi, bu global YaIMning qariyb 5% qismini tashkil etadi. Yoshlar ushbu muammoning eng muhim ijtimoiy qatlamlaridan biri hisoblanadi, chunki ular jamiyatning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishini belgilaydi. O'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlarda yoshlarning 70% dan ortig'i korrupsiyani jiddiy muammo sifatida

⁴ www.unesco.org/academic-integrity

⁵ www.unodc.org/corruption

⁶ www.oecd.org/digital-government

baholagan. Shu bilan birga, 40–50% yoshlar ta'lim yoki kundalik hayotda korrupsion holatlarga duch kelganini bildirgan. Ijtimoiy-psixologik tahlillarga ko'ra, yoshlar orasida korrupsiyaga moyillikni shakllantiruvchi asosiy omillar ijtimoiy adolatsizlik hissi, iqtisodiy tengsizlik va atrof-muhit ta'siri hisoblanadi⁷. Tadqiqotlarga ko'ra, yoshlarning 30–35% qismi ijtimoiy bosim ostida noto'g'ri qaror qabul qilishga moyildir. Ta'lim tizimi ham korrupsiya shakllanishida muhim o'rin tutadi. UNESCO hisobotlariga ko'ra, ayrim mamlakatlarda ta'lim sohasidagi korrupsiya darajasi 25–40% atrofida baholanadi. Bu esa yoshlarning korrupsiya bilan ilk to'qnashuvi aynan ta'lim jarayonida yuz berishini ko'rsatadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishda eng samarali yo'nalishlar sifatida huquqiy savodxonlikni oshirish, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish va akademik halollikni kuchaytirish ko'rsatiladi. Umuman olganda, korrupsiya muammosi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa bo'lib, uni bartaraf etish faqat huquqiy emas, balki ma'naviy va tarbiyaviy yondashuvni ham talab qiladi.

NATIJALAR

O'tkazilgan ijtimoiy tadqiqot va statistik tahlillar natijasida yoshlar orasida korrupsiya muammosiga bo'lgan munosabat hamda uning tarqalish darajasi bo'yicha quyidagi asosiy natijalar aniqlandi. Tadqiqotda ishtirok etgan respondentlarning taxminan 73% qismi korrupsiyani jamiyat rivojiga jiddiy to'sqinlik qiluvchi asosiy ijtimoiy muammo sifatida baholadi. Bu ko'rsatkich yoshlar orasida muammo haqida xabardorlik darajasi yuqori ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, respondentlarning 49% qismi ta'lim jarayoni yoki kundalik hayotda kamida bir marta korrupsion holatga duch kelganini bildirgan. Natijalarga ko'ra, yoshlarning 64% qismi korrupsiyaning asosiy sabablaridan biri sifatida huquqiy savodxonlik yetishmasligini ko'rsatgan. Bu esa huquqiy bilimlarni oshirish

⁷ Robert Klitgaard, Controlling Corruption, 1988

zarurligini yaqqol namoyon etadi. Shuningdek, 57% ishtirokchi korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlari haqida yetarli ma'lumotga ega emasligini qayd etgan. Statistik tahlillar shuni ko'rsatdiki, korrupsiya yuqori bo'lgan ijtimoiy muhitlarda yoshlarning davlat institutlariga ishonchi sezilarli darajada pasayadi va o'rtacha 35–40% darajagacha tushishi mumkin. Bu holat yoshlarning ijtimoiy faolligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlar orasida korrupsiyaga munosabat shakllangan bo'lsa-da, bu munosabat asosan nazariy darajada qolmoqda. Respondentlarning katta qismi korrupsiyani salbiy hodisa sifatida tan olsa ham, unga qarshi real hayotda faol kurashish yoki profilaktik harakatlarda ishtirok etish darajasi pastligicha qolmoqda. Bu holat korrupsiyaga qarshi kurashishda faqat bilim yetarli emas, balki amaliy ko'nikma va ijtimoiy faollik ham muhim ekanligini ko'rsatadi. Ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan qaralganda, yoshlar xulq-atvoriga bir nechta omillar kuchli ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, ijtimoiy muhit va "odatlashuv effekti", ya'ni korrupsiyani jamiyatda uchraydigan oddiy holat sifatida qabul qilish tendensiyasi mavjud. Ikkinchidan, iqtisodiy bosim va kelajakdagi barqarorlikka bo'lgan ishonchsizlik ayrim yoshlarni tezkor foyda yo'lini tanlashga undashi mumkin. Uchinchidan, huquqiy savodxonlikning yetarli emasligi korrupsiyaga qarshi to'g'ri qaror qabul qilish jarayonini murakkablashtiradi.

XULOSA

Yoshlar orasida korrupsiya muammosi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa bo'lib, u jamiyatning kelajakdagi rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, yoshlar korrupsiyaning salbiy oqibatlarini yaxshi anglaydi, biroq unga qarshi kurashishda yetarli bilim va amaliy ko'nikmalarga ega emas. Statistik natijalar ham bu fikrni tasdiqlaydi: respondentlarning katta qismi korrupsiyani jiddiy muammo sifatida baholagan bo'lsa-da, muammoning asosiy

sabablari sifatida huquqiy savodxonlik yetishmasligi va ijtimoiy muhit ta'sirini ko'rsatgan. Bu esa korrupsiyaga qarshi kurashishda faqat nazariy yondashuv yetarli emasligini, amaliy va tizimli choralar zarurligini anglatadi. Shu sababli yoshlar orasida korrupsiyaga qarshi kurashning eng muhim yo'nalishlari sifatida huquqiy savodxonlikni oshirish, ta'lim tizimida halollik madaniyatini shakllantirish, shaffoflikni ta'minlash hamda raqamli boshqaruv tizimlarini rivojlantirish kabi chora-tadbirlar alohida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2022. – 45–78-betlar.
2. G'afurov B. Huquqiy madaniyat va jamiyat. Toshkent: "Yuridik adabiyotlar nashriyoti", 2021. – 112–150-betlar.
3. Tursunov A. Jamiyatda korrupsiya va unga qarshi kurash asoslari. Toshkent: TDYU nashriyoti, 2020. – 63–95-betlar.
4. Klitgaard, R. Controlling Corruption. University of California Press, 1988. – pp. 25–67.
5. Rose-Ackerman, S. Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. Cambridge University Press, 2016. – pp. 101–145.
6. Transparency International. Global Corruption Report. Berlin, 2023. – pp. 12–40.
7. Transparency International – Corruption Perceptions Index 2023.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
8. UNODC – Corruption and Anti-Corruption Programme.